(MTT) RIVOJLANISH MARKAZLARINI TASHKIL ETISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING METODOLOGIK ASOSLARI

Azimova Durdonaxon Dilmurodjon qizi

Qo‘qon davlat universiteti Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (Maktabgacha ta’lim) yo‘nalishi 2-bosqich magistranti

E-mail: durdonaxonazimova474@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta’lim tashkilotlarida (MTT) rivojlanish markazlari faoliyatini zamonaviy pedagogik texnologiyalar va didaktik konsepsiyalar asosida takomillashtirishning metodologik tayanchlari tahlil qilinadi. Ta’lim jarayonini shaxsga yo‘naltirilgan, konstruktivistik va interfaol yondashuvlar integratsiyasi orqali tashkil etishning ilmiy-pedagogik mexanizmlari hamda milliy va xalqaro me’yoriy-huquqiy bazaning o‘rni yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, rivojlanish markazlari, pedagogik texnologiya, konstruktivizm, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, "Ilk Qadam", metodologik sintez.

Zamonaviy pedagogika fani maktabgacha yoshdagi bolalarni kognitiv, psixomotor va emotsional-ijtimoiy jihatdan rivojlantirishda unifikatsiyalashgan an’anaviy ta’lim usullaridan individual va faoliyatli trayektoriyaga o‘tishni taqazo etmoqda. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida (MTT) tashkil etiladigan rivojlanish markazlari (nutq va savodxonlik, qurish-yasash, san’at, ilmiy-tajriba va mantiq, dramalashtirish va h.k.) bolaning mustaqil bilish motivatsiyasini shakllantiruvchi asosiy didaktik fazo hisoblanadi. Rivojlanish markazlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish oddiy metodik vositalar majmuasi bo‘lib qolmay, balki chuqur metodologik va filosofik-pedagogik asoslarga tayanadi. MTT rivojlanish markazlarida pedagogik texnologiyalarni qo‘llash bir nechta fundamental yondashuvlar sintezidan iborat:

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvi (Carl Rogers [6, p. 42], Sh. Amonashvili): Bola ta’lim sub’yekti sifatida e’tirof etiladi. Rivojlanish markazlarining muhiti bolaga o‘z qiziqishlaridan kelib chiqib, erkin tanlov qilish va o‘z ta’lim tezligini (pacing) belgilash

imkonini beradi.

Sotsiokulturologik va konseptual gipoteza (L.S. Vygotskiy [4, c. 120-125]): Bolaning kognitiv rivojlanishi "Yaqin rivojlanish zonasi" (Zone of Proximal Development — ZPD) va vizual/didaktik "skaffolding" (scaffolding) ko‘mak vositalari orqali amalga oshadi. Rivojlanish markazlaridagi interfaol materiallar va tengdoshlar bilan muloqot bu zonani faollashtiruvchi asosiy muhitdir.

Konstruktivistik pedagogik paradigmalar (J. Piaget [5, pp. 85-92], J. Bruner): Bilim bolaga tayyor holda uzatilmaydi, balki bola ob’yektlar bilan bevosita tajribaviy munosabatga kirishish va muammoli vaziyatlarni yechish jarayonida bilimni o‘zi "quradi". Rivojlanish markazlarining amaliy faoliyati O‘zbekiston Respublikasining maktabgacha ta’lim sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlariga qat’iy moslashtirilgan [1, 15-modda].

Xususan, O‘zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida"gi Qonuni [2, 9-11-moddalar] hamda Davlat ta’lim dasturi "Ilk Qadam" [3, 24-28-b.] rivojlanish markazlarini tashkil etishning tashkiliy-metodik standartlarini belgilab beradi. Ushbu hujjatlarda bolalarni har taraflama rivojlantirishning beshta asosiy sohasi (konstruktiv, nutqiy, jismoniy, ijtimoiy-emotsional, kognitiv) bo‘yicha kompetensiyalarni shakllantirishda rivojlantiruvchi muhitning ustuvorligi huquqiy va konseptual jihatdan mustahkamlangan. Gipoteza va metodologik prinsiplarni amaliyotga tatbiq etishda quyidagi zamonaviy texnologik modellar yetakchi o‘rin tutadi:

Reggio Emilia va Montessori Elementlari Integratsiyasi: "Muhit — uchinchi tarbiyachi" prinsipi bo‘yicha rivojlanish markazlari ochiq, vizual jihatdan tushunarli va tabiiy materiallar bilan boyitiladi [7, 112-b.].

O‘yin texnologiyalari (Gamifikatsiya): Erkin va yo‘naltirilgan o‘yin faoliyati orqali bolada analitik va mantiqiy fikrlash ko‘nikmalari shakllantiriladi [8, c. 64-68].

Loyiha va Izlanish (STEAM) Texnologiyalari: Fan, texnologiya, muhandislik, san’at va matematikani unifikatsiyalashgan shaklda rivojlanish markazlarida tajribalar va modellashtirish orqali qo‘llash.

TRIZ (Ixtirochilik masalalarini hal qilish nazariyasi) Elementlari: Bolalarga standart bo‘lmagan vaziyatlardan chiqish va ijodiy fikrlash vositalarini taqdim etadi [8, c. 95].

MTTda rivojlanish markazlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash oddiy o‘yin vositalarini joylashtirish emas, balki chuqur ilmiy-pedagogik, psixologik va me’yoriy-huquqiy asoslarga ega tizimli jarayondir. L.S. Vygotskiy [4], J. Piaget [5] hamda zamonaviy mahalliy pedagogik tadqiqotlar [7] ko‘rsatganidek, to‘g‘ri tashkil etilgan rivojlantiruvchi muhit va unga mos texnologiyalar bolaning shaxsiy va kognitiv potensialini maksimum darajada ro‘yobga chiqarishning bosh omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — T.: "O‘zbekiston", 2023. — 80 b.

2. O‘zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida"gi Qonuni, O‘RQ-595-son, 2019-yil 16-dekabr // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 17.12.2019-y., 03/19/595/4160-son.

3. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarining "Ilk Qadam" davlat o‘quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr). — T.: O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi, 2022. — 128 b.

4. Выготский Л. С. Мышление и речь. — М.: Лабиринт, 1999. — 352 с.

5. Piaget J. The Psychology of Intelligence. — London: Routledge, 2001. — 202 p.

6. Rogers C. R. Freedom to Learn for the 80's. — Columbus: Charles E. Merrill Publishing Company, 1983. — 326 p.

7. Qodirova F. R., Qodirova R. M. Maktabgacha pedagogika. Darslik. — T.: "Tafakkur", 2019. — 360 b.

8. Грошев И. В., Борисов К. А. Педагогические технологии в дошкольном образовании: методологический аспект. — М.: Сфера, 2021. — 176 с.